

Magdalena Osowicka-Kondratowicz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0447-4954>
e-mail: [magdalena.osowicka@uwm.edu.pl](mailto:magdalen.osowicka@uwm.edu.pl)

Wariantywność akcentowa w języku polskim. Oksytoneza

The variability of the Polish word stress. Oxytonesis

Abstrakt

Artykuł stanowi drugą część studium na temat wariantywności akcentowej w języku polskim i przedstawia wyniki badań nad świadomością fonetyczną młodych Polaków w zakresie ewaluacji wariantów brzmieniowych wybranych dubletów akcentowych z normatywnym akcentem oksytonicznym (np. *etui/etui*, *eksmąż/eksmąż* itp.). We wnioskach wskazano na stosunkowo dobrą dyskryminację słuchową wariantów fonetycznych omawianych wyrazów, a także na odmienność niektórych rozstrzygnięć respondentów w stosunku do zaleceń poprawnościowych.

Słowa kluczowe: świadomość językowa, świadomość fonetyczna, wariantywność fonetyczna, akcent

Abstract

The article is the second part of a study on the stress variability in Polish. The text presents the results of research on the phonetic awareness of young Poles regarding the evaluation of sound variants of selected accent doublets and applies to words with a normative stress on the last syllable, such as *etui/etui*, *eksmąż/eksmąż* etc. The proposed conclusions point to a relatively good auditory discrimination of phonetic variants of the words in question as well as differences between some of the respondents' decisions regarding the correctness recommendations formulated in dictionaries.

Keywords: linguistic awareness, phonetic awareness, phonetic variability, word stress

1. Niniejszy artykuł stanowi drugą część studium na temat wariantywności akcentowej w języku polskim. Poprzedni tekst poświęcony był proparoksytonezie (Osowicka-Kondratowicz 2021), obecny zaś oksytonezie. Prezentowane są wyniki badań nad świadomością fonetyczną młodych Polaków w zakresie ewaluacji poprawności brzmieniowej wariantów akcentowych wyrazów typu *etui*, *UWM*, *eksmąż*, a więc takich przykładów, które stanowią

normatywne wyjątki od paroksytonezy na rzecz akcentu oksytonicznego. Podstawę oceny, podobnie jak w studium poświęconym proparoksytonezie, stanowiła zaprezentowana słuchaczom forma brzmieniowa danego przykładu (replikacja tego samego wyrazu w dwóch wariantach akcentowych, np. *etui* vs. *etui*; nagrany głos kobiety, osoby zawodowo posługującej się żywym słowem). Dotychczasowe badania poczucia językowego Polaków w zakresie dubletów akcentowych (por. np. Wojtczuk 1994, częściowo kwestiom akcentowym poświęcone są badania Iwony Perużyńskiej (2005) oraz Krzysztofa Hryckowiana (2016)) opierały się na wskazaniu przez respondentów wzorcowych form wyłącznie na podstawie zapisu. Można więc przyjąć, że wcześniejsze eksperymenty bardziej sprawdzały wiedzę użytkowników na temat akcentu (znajomości reguł akcentowania) niż ich realne preferencje brzmieniowe, gdyż nie były prowadzone na podstawie żywego słowa, z którym prozodia jest przecież nieodłącznie związana. Dlatego w ramach podjętego studium przyjęto, że porównanie brzmienia dubletów akcentowych lepiej sprawdzi rzeczywistą recepcję polskiej normy akcentowej niż wybór dokonywany na podstawie form jedynie zapisanych¹.

Referowane w tej pracy badanie, podobnie jak wcześniejsze dotyczące proparoksytonezy, wiązało się z wypełnieniem przez respondentów ankiety. W badaniu udział wzięło 232 studentów pierwszego semestru studiów pierwszego stopnia, głównie logopedii². Informatorzy, po usłyszeniu dwóch sygnałów trzykrotnie powielonych (łącznie w zakresie oksytonezy ocenie poddano 30 dubletów akcentowych³) musieli w odpowiedniej kolumnie tabeli podać swoje preferencje co do brzmienia odtwarzanych im form poprzez wskazanie takiej, którą uważają za bardziej poprawną albo wskazanie obu wariantów, przy uznaniu ich za równouprawnione lub stwierdzenie, że żadna z podanych form akcentowych nie jest poprawna, albo też oznaczenie braku różnicy brzmieniowej pomiędzy prezentowanymi wymówieniami. Zadanie polegało więc na dokonaniu interpretacji słuchowej podanych wariantów realizacyjnych (dyskryminacji: dwa wymówienia różne vs. takie same) oraz, w wypadku stwierdzenia różnicy między nimi, ewaluacji poprawnościowej (dokonanie oceny: oba warianty tak samo poprawne vs. jeden z nich bardziej

¹ Eksperymenty z prawidłowym i nieprawidłowym akcentem wyrazowym wykorzystywane były m.in. w badaniach nad wpływem przycisku wyrazowego na audytywne rozpoznawanie słów (por. np. Słowiacek 1990).

² Ze względu na specyfikę kierunku były to przede wszystkim kobiety (średnia wieku 20 lat), pochodzące w większości z miast północno-wschodniej Polski (głównie województwo warmińsko-mazurskie, poza tym mazowieckie i podlaskie), z rodzin o średnim i wyższym wykształceniu, niezgłaszające problemów ze słuchem.

³ W zakresie proparoksytonezy ocenie poddano 67 dubletów akcentowych, co daje łącznie 97 kontekstów.

poprawny lub oba niepoprawne). Było to zatem badanie subiektywnych odczuć respondentów co do poprawności brzmieniowej prezentowanych im przykładów. Przyjęto, że suma takich subiektywnych wyborów składa się na świadomość fonetyczną badanej grupy w omawianym zakresie, samo zaś pojęcie świadomości fonetycznej rozumiane jest tu szeroko jako podtyp świadomości językowej odnoszący się do zjawisk allofonicznych w kontekście ich dyskryminacji, identyfikacji, manipulacji oraz ewaluacji zarówno co do cech segmentalnych, jak i suprasegmentalnych. Założono, że dokonywane przez respondentów określone wartościowanie słyszanych form jest wypadkową ich własnych przyzwyczajęń akcentowych oraz tego, co słyszą wokół siebie z ust innych użytkowników języka. Takie a nie inne wartościowanie może również wynikać z nabytej wiedzy, która także jest jedną z części składowych świadomości językowej. Badanie, dotyczące łącznie kwestii proparoksytonezy i oksytonezy, przeprowadzono na początku trzech kolejnych lat akademickich bezpośrednio poprzedzających pandemię. Respondenci, w grupach trzydziestoosobowych, byli zapraszani do sali o dobrej akustyce oraz z wysokiej jakości nagłośnieniem, a następnie byli proszeni o wykonanie przygotowanego dla nich zadania, do którego otrzymywali identyczną instrukcję, odczytaną przez prowadzącego badanie, która brzmiała: *Za chwilę usłyszysz wymówiony dwukrotnie wyraz, co zostanie powtórzone trzy razy. Zdecyduj, czy słyszysz różnicę w wymowie pomiędzy usłyszczanymi formami. Jeśli tak, określ, którą z dwóch form akcentowych zaleciłabyś jako bardziej poprawną. Jeśli uważasz, że obie formy są tak samo poprawne, żadna z form nie jest poprawna lub nie słyszysz różnicy pomiędzy podanymi formami, gdyż brzmią one identycznie, zaznacz to w odpowiednim miejscu tabeli.* Dwa pierwsze zadania w ankiecie stanowiły pozycje próbne (treningowe). Respondenci nie mieli trudności ze zrozumieniem procedury przeprowadzania testu, a ich koncentracja była zachowana podczas całego badania (bardziej szczegółowo na temat procedury, por. Osowicka-Kondratowicz 2021).

2. Tak samo jak w wypadku stanowiącej przedmiot wcześniejszego studium proparoksytonezy, wyniki badania w zakresie oksytonezy prezentowane są w formie tabel uporządkowanych w ramach serii akcentowych, same pary akcentowe podawane są zaś w kolejności preferowanego w wydawnictwach poprawnościowych miejsca akcentowania. W przeprowadzonym teście kolejność wyrazów była odmienna niż w tabelach, różnie również rozkładał się porządek dubletów akcentowych prezentowanych słuchaczom, w tym zawierał także przykłady związane z badaniem proparoksytonezy. Starano się zróżnicować tę kolejność tak, by różne rozmieszczenie poszczególnych wariantów uniemożliwiało preferowanie któregoś z nich ze względu na samą

konstrukcję testu. Warto też już na wstępie wyraźnie podkreślić różnice między trzema grupami badanych wyrażen. Ostatnia grupa, skrótowce, w ogóle nie odpowiada definicji wyrazu prozodycznego. Każda litera jest tu artykułowana oddzielnie, sama w sobie stanowi wyraz prozodyczny i w ogóle trudno tu mówić o akcencie wyrazowym. Zapewne dlatego w tej grupie jest najmniej odstępstw od normy, przynajmniej w odniesieniu do niektórych przykładów. Druga grupa zawiera wyrażenia z prefiksoidami. Takie wyrażenia zawierają silną junkturę, która często manifestuje się fonetycznie (por. międzywyrazowy typ sandhi; w lento dwa akcenty). W związku z tym interpretacja wyników, a zwłaszcza ocena poprawnościowa będzie inna niż w grupie pierwszej, która jest tu materiałem „czystym”. Wyrazy z tej grupy z czasem adaptują się, w związku z czym zamiana miejsca padania akcentu na rodzimy jest tu naturalnie spodziewana.

2.1. Zapożyczenia z języka francuskiego, z normatywnym oryginalnym akcentem oksytonicznym

Obok wyrazów z przyciskiem na 3 sylabie od końca istnieje całkiem spora grupa wyrazów obcych z oksytonezą, do której należą m.in. zapożyczenia z języka francuskiego z zachowanym oryginalnym miejscem akcentowania. Uważa się, że nie ulegają już one asymilacji i ich miejsce w słowniku jest ugruntowane (Sawicka 1995: 179). Uzyskane w badaniu preferencji brzmieniowej wyniki dotyczące wybranych przykładów tej serii przedstawia tabela 1.

Akcent oksytoniczny nie jest w świadomości użytkowników języka ugruntowany tak mocno, jak można by się było tego spodziewać na podstawie opracowań fonetyki polskiej. Przeciwnie, w wypadku niektórych wyrazów wyraźnie preferowane jest wyrównanie do rodzimego wzorca (por. *etui*, *a propos*, *aperitif*). W innych, choć dominuje oksytoneza, to wskazania na nią nie są jednak bezwyjątkowe. Tak jest właściwie tylko w przypadku przykładu *tournée*. Reszta wyrazów w mniejszym lub większym stopniu dopuszcza odstępstwa od oksytonezy. Może to być następstwem oddziaływania różnych czynników – dużego stopnia rozpowszechnienia danego wyrazu w języku codziennym młodego pokolenia mówców (por. *etui* na okulary przeciwsłonecznej i telefon) czy słabej znajomości wyrazu ze względu na jego rzadkie użycie w polszczyźnie ogólnej (por. *dossier*, *aperitif*). Nie bez znaczenia jest również niewielki kontakt z językiem francuskim współczesnej młodzieży. Natomiast akceptacja akcentu inicjalnego w formie *exposé* wiąże się zapewne z tymi samymi czynnikami, które wpływają na podobną aprobatę w formach typu *eksmąż* i *eksszef* (por. 2.2.).

Tabela 1. Wyniki dla zapożyczeń z języka francuskiego z normatywnym akcentem oksytonicznym (%)

Dublety akcentowe	1 forma jest bardziej poprawna	2 forma jest bardziej poprawna	Obie formy są równie poprawne	Żadna z form nie jest poprawna	Nie słyszę różnicy. Formy brzmią identycznie
<i>etui/etui</i>	5	84	11	–	–
<i>a propos/ a propos</i>	5	59	36	–	–
<i>attaché/attaché</i>	71	15	12	2	–
<i>jury/jury</i>	67	8	19	6	–
<i>menu/menu</i>	79	10	10	1	–
<i>foyer/foyer^a</i>	73	8	15	4	–
<i>tourné/tournée</i>	93	2	5	–	–
<i>dossier/dossier</i>	75	8	16	1	–
<i>aperitif/aperitif</i>	31	54	12	3	–
<i>exposé/exposé</i>	78	6	10	6	–
<i>exposé/exposé</i>	44	33	20	3	–

^a W drugiej formie do wyboru (*foyer*) akcent padał na [u], czemu ortograficznie odpowiada litera o (wymowa spolszczona wyrazu *foyer* z akcentem inicjalnym zamiast oksytonezy – [ˈfu^uaię]).

2.2. Wyrażenia z częstkami typu *eks-*, *wice-*, *arcy-* itp. z normatywnym akcentem oksytonicznym

W wypadku połączenia cząstek typu *eks-*, *arcy-*, *wice-*, *super-* z jednosylabowymi formami rzeczowników za wzorcowy uchodzi akcent oksytoniczny (por. np. SWP 1977: XXXIX; Dunaj 2015: 68). Uzyskane w badaniu preferencji brzmieniowej wyniki dotyczące wybranych przykładów tej serii przedstawia tabela 2.

Oksytoneza nie była wyborem preferowanym w badaniu w odniesieniu do większości dubletów akcentowych omawianej grupy wyrażen. Przeważał wybór paroksytonezy, ale tylko w wypadku wyrazów dwusylabowych, gdzie jednocześnie stanowiła ona akcent inicjalny (*eksmąż*, *eksszef*). W wypadku wyrażen więcej niż dwusylabowych, przy skonstrastowaniu brzmienia akcentu oksytonicznego z paroksytonicznym, górę brał ten pierwszy (por. *wiekról/wiekról*; *arcyłotr/arcyłotr*). Jeśli zaś zestawiono akcent oksytoniczny z inicjalnym, górę brał ten drugi (por. *arcyłotr/arcyłotr*; *supergracz/supergracz*; por. też stosunkowo dużo wskazań na akcent inicjalny albo dopuszczalnie alternatywy dla *wiekról/wiekról*). Przy porównaniu tej samej formy wyrazowej akcentowanej inicjalnie vs. paroksytonicznie, więcej wskazań

Tabela 2. Wyniki dla wyrażen z komponentami typu *eks-*, *wice-*, *arcy-*, *super-* (%)

Duplety akcentowe	1 forma jest bardziej poprawna	2 forma jest bardziej poprawna	Obie formy są równie poprawne	Żadna z form nie jest poprawna	Nie słyszę różnicy. Formy brzmią identycznie
<i>eksmąż/eksmąż</i>	23	54	23	–	–
<i>eksszef/eksszef</i>	23	53	21	2	1
<i>wicekról/wicekról</i>	40	22	38	–	–
<i>wicekról/wicekról</i>	79	10	7	4	–
<i>wicekról/wicekról</i>	45	15	36	2	2
<i>arcyłotr/arcyłotr</i>	18	57	22	1	2
<i>arcyłotr/arcyłotr</i>	43	27	22	8	–
<i>arcyłotr/arcyłotr</i>	50	14	26	10	–
<i>supergracz/supergracz</i>	30	34	32	–	4
<i>supergracz/supergracz</i>	78	2	18	2	–
<i>supergracz/supergracz</i>	70	2	18	10	–

uzyskano dla pierwszego sposobu akcentowania. Tak czy inaczej, wybór oksytonezy nie był dla respondentów oczywisty. Często preferowano (a przynajmniej dopuszczano) akcentowanie cząstek typu *eks-*, *wice-*, *arcy-*, *super-* nad następujący wyraz jednosylabowy. Z podobnym rozchwianiem mamy do czynienia nie tylko podczas słuchowej oceny dupleatów akcentowych tego samego wyrazu, ale również w trakcie rzeczywistych realizacji (Zajko 2017). Akceptacja akcentu inicjalnego ma zapewne wartość retoryczną i wynika z chęci podkreślenia komponentów typu *eks-*, *wice-*, *arcy-*, zwrócenia na nie uwagi. Natomiast aprobowanie akcentu z przesunięciem na drugą sylabę od końca stanowi wyrównanie do rodzimego wzorca i zdarza się rzadziej. Należy zaznaczyć, że sam status cząstek typu *eks-*, *wice-*, *arcy-*, *super-* jest niejednoznaczny w kontekście typu derywatu powstałego z ich udziałem: prosty (prefiks vs prefiksoid) czy złożony (i typ złożenia). Szczegółowe omawianie tej kwestii wykracza znacznie poza ramy niniejszego opracowania (syntetyczne omówienie poglądów różnych autorów na omawianą kwestię przedstawia Iwona Burkacka (por. Burkacka 2010 i cytowaną tam szeroko literaturę)), niemniej odnotowane przesunięcia akcentowe mogą być wykorzystane w dyskusji nad statusem słowotwórczym form omawianego typu.

2.3. Skrótwce literowe z normatywnym akcentem oksytonicznym

Zgodnie z postulatami normy wymawianiowej jedynym poprawnym w tej grupie jest akcent oksytoniczny. Same skrótwce literowe interpretowane są zaś jako ministruktury frazowe, z akcentem frazowym na ostatnim wyrazie (literze) (Sawicka 1995: 179). Uzyskane w badaniu preferencji brzmieniowej wyniki dotyczące wybranych przykładów tej serii przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Wyniki dla skrótwców literowych z normatywnym akcentem oksytonicznym (%)

Dublety akcentowe	1 forma jest bardziej poprawna	2 forma jest bardziej poprawna	Obie formy są równie poprawne	Żadna z form nie jest poprawna	Nie słyszę różnicy. Formy brzmią identycznie
<i>AK/AK</i> [a'ka]/['aka]	92	5	3	–	–
<i>SLD/SLD</i> [esel'de]/[es'elde]	100	–	–	–	–
<i>PSL/PSL</i> [pees'el]/['peesel]	57	15	21	1	6
<i>USA/USA</i> [ues'a]/[u'esa]	100	–	–	–	–
<i>USA/USA</i> [ues'a]/['uesa]	33	27	38	1	1
<i>UWM/UWM</i> [uvu'em]/[u'vuem]	51	19	28	–	2
<i>UWM/UWM</i> ['uvuem]/[u'v uem]	71	20	5	2	1
<i>UWM/UWM</i> [uvu'em]/['uvuem]	47	29	24	–	–

W badanych skrótwcach akcent oksytoniczny konkuruje z przyciskiem inicjalnym. Oksytoneza jest opcją najczęściej wybieraną w zestawieniu z paroksytonezą (por. *SLD/SLD*, *USA/USA*, *UWM/UWM*). Sytuacja zmienia się jednak, gdy przycisk na ostatnią sylabę zostanie brzmieniowo skontrastowany z akcentem na pierwszą. W tym wypadku wybór oksytonezy przestaje być oczywisty (por. *USA/USA*, *UWM/UWM*). Natomiast zestawienie akcentu inicjalnego z paroksytoneżą powoduje wzrost wskazań na rzecz tego pierwszego typu akcentu (*UWM/UWM*). Stosunkowo duża liczba wskazań na 2 sylabę od końca lub wybór alternatywny w wypadku *UWM* (por. wyniki dla *UWM/UWM*) wskazuje, że w świadomości niektórych badanych ztraca się poczucie złożoności morfologicznej tego skrótu i nadawany jest mu

status normalnego wyrazu. Podobne wyrównania do rodzimego wzorca notowane są także od dawna wśród niektórych częściej używanych literowców (por. *PKS*, *CKM*, por. np. Mańczak 1953, 2008; Wesołowska 1958), słychać je też niekiedy ostatnio również w stosunku do skrótu *USA*, co nie znajduje jednak akceptacji wśród badanych respondentów (por. 100% wskazań na formę z oksytoneżą w zestawieniu z paroksytoneżą dla *USA* w tab. 2)⁴.

3. Badanie wykazało, że – podobnie jak miało to miejsce w wypadku proparoksytonezy – dyskryminacja miejsca akcentu, czyli postrzeganie różnic między porównywanymi elementami na zasadzie: *taki sam vs. różny* jest na wysokim poziomie. Odmienności brzmieniowe pomiędzy prezentowanymi wariantami akcentowymi tego samego wyrazu są zazwyczaj bardzo dobrze słuchowo postrzegane. Nieumiejętność słuchowego rozróżnienia prezentowanych dubletów zdarza się rzadko, nie przekracza 6% i to tylko w zakresie jednego przykładu, por. *PSL* w tab. 2; najczęściej dotyczy 1–2% respondentów w kilku zaledwie przypadkach. Natomiast wskazywanie wzorcowej formy akcentowej spośród dwóch różnych usłyszanych w odniesieniu do dużej części wyrazów nastręcza problemów w tym sensie, że wybory respondentów nie zawsze są zgodne z postulowaną normą. Podobnie jak w przypadku proparoksytonezy, badani często opowiadają się wyłącznie za jedną formą akcentową jako wzorcową, rzadziej zaś dopuszczają opcję. Norma jest więc kojarzona raczej z obligatoryjnością, niemniej jednak można zauważyć, że w przypadku oksytonezy akceptacja alternatywy poprawnościowej jest nieco większa niż przy proparoksytonezie (por. Osowicka-Kondratowicz 2021) oraz że jeśli jednym z dubletów jest wariant z akcentem inicjalnym, to liberalizm respondentów wzrasta. W ramach tej samej serii akcentowej rozstrzygnięcia respondentów bywają diametralnie odmienne (por. np. *a propos vs. tournée* itp.). Niewątpliwie mamy do czynienia ze stosunkowo dużym rozchwianiem rozstrzygnięć akcentowych, tak na poziomie poczucia językowego, jak i praktyki językowej użytkowników polszczyzny i dotyczy to również oksytonezy. Analizując wybory akcentowe dokonywane przez respondentów, proparoksytoneza wydaje się być mocniej zakorzeniona w świadomości językowej użytkowników języka niż oksytoneza. W tym drugim wypadku często notowane są odstępstwa od normy wzorcowej na rzecz wyrównania do rodzimego wzorca (dla niektórych wyrazów pochodzenia francuskiego) lub na rzecz akcentu inicjalnego (dla skrótowców literowych oraz form z częstkami typu *eks-*). Poza tym to proparoksytoneza a nie oksytoneza pozostaje w świadomości

⁴ Akcentuacja z paroksytoneżą formy *USA* zdarza się niekiedy np. tłumaczom symultanicznym, co zapewne należy wiązać ze specyfiką tego typu tłumaczenia.

użytkowników języka w swoistej opozycji do typu paroksytonicznego (rodzimego) i to ona w poczuciu Polaków kojarzy się z obcością, nacechowaniem, powodując przesunięcia akcentowe na trzecią sylabę od końca w niektórych wyrazach rodzimych niebędących wyjątkami (por. Kreja 1981; Wojtczuk 1996; Osowicka-Kondratowicz 2021)⁵. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na stosunkowo wysoki stopień akceptacji dla form z akcentem inicjalnym, uwidoczniony w niniejszych badaniach. W tym kontekście interesujące są również wyniki analiz dotyczących przyswajania przez Polaków akcentów wyrazowych w języku angielskim, które wskazują na wyraźną preferencję do akcentowania pierwszej sylaby wyrazu niż przedostatniej, typowej dla języka natywnego (Porzuczek, Rojczyk 2018).

Literatura

- Burkacka I. (2010): *Klasyfikacja słowotwórcza nowszych zapożyczeń*. „Linguistica Copernicana” II/4, s. 229–240.
- Dunaj B. (2015): *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Część 1: Fonetyka i fonologia*. Tarnów.
- Hryckowian K. (2016): *Wybrane aspekty wymowy polskiej – norma a uzus*. „Język–Szkoła–Religia” XI/4, s. 26–41.
- Kreja B. (1981): *Problem normy akcentowej we współczesnej polszczyźnie*. „Studia Polonistyczne” nr 9, s. 97–110.
- Mańczak W. (1953): *O akcentowej ewolucji zrostów*. „Język Polski” XXXIII/3, s. 155–176.
- Mańczak W. (2008): *O akcentuacji polskiej*. „Poradnik Językowy” z. 3, s. 6–11.
- Osowicka-Kondratowicz M. (2021): *Wariantywność akcentowa w języku polskim. Proparoksytoneza*. „Prace Językoznawcze” XXIII/4, s. 43–60.
- Perużyńska I. (2005): *Świadomość językowa studentów filologii polskiej Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku*. „Słupskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska” 4, s. 215–232.
- Porzuczek A., Rojczyk A. (2018): *English word stress in Polish learners’ speech production and metacompetence*. „Research in Language” 4, s. 313–323.
- Sawicka I. (1995): *Fonologia*. [W:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Red. H. Wróbel. T. III: *Fonetyka i fonologia*. Kraków.
- Słowiaczek L.M. (1990): *Effects of Lexical Stress in Auditory Word Recognition*. „Language and Speech” 33, s. 47–68.
- Wojtczuk K. (1996): *Akcentowe warianty wyrazowe w teorii językoznawstwa normatywnego oraz w świadomości językowej nauczycieli*. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica” 35, s. 39–55.
- Wesołowska D. (1958): *Leksykalizacja skrótowców*. „Język Polski” XXXVIII/5, s. 339–354.
- Zajko K. (2017): *Akcent w wymowie studentów I roku studiów licencjackich kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna UWM w Olsztynie*. Praca licencjacka napisana pod kierunkiem naukowym dr M. Zaorskiej. Olsztyn.

⁵ Faktycznie proparoksytoneza nie dotyczy jedynie wyrazów obcych, tak samo jak i paroksytoneza nie dotyczy wyrazów wyłącznie rodzimych.

